

"حقوق حیوانات و بایسته های فقهی آن"

مؤلف:

فاطمه عربی احمدی

شابک

: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۲۶-۸۸-۵

شماره کتابشناسی ملی

: ۳۴۲۲۸۶۴

عنوان و نام پدیدآور

: حقوق حیوانات و بایسته‌های فقهی آن / مولف فاطمه عرب‌احمدی.

مختصات نشر

: تهران: آرنا، ۱۳۹۲.

مختصات ظاهری

: ۱۶۶ ص: ۱۴×۵/۲۱ / ۵/۳۵ م.

موضوع

: حقوق حیوان‌ها — جنبه‌های مذهبی — اسلام

موضوع

: حمایت حیوان‌ها (فقه)

موضوع

: حقوق حیوان‌ها — احادیث

موضوع

: حقوق حیوان‌ها

رده بندی دیو

: ۴۸۳/۲۹۷

رده بندی کنگره

: ۱۳۹۲۱۵۷/۲۳۰ BP / ۴۷ ح

سرشناسه

: فاطمه، عرب‌احمدی، ۱۳۶۳ -

وضعیت فهرست نویسی

: فیا

عنوان

: حقوق حیوانات و بایسته‌های فقهی آن

مولف

: فاطمه عرب‌احمدی

ناشر

: آرنا

طرح جلد

: مهرداد کریمی

صفحه آرایشی

: الهه بذرافشان

چاپ

: اول ۱۳۹۳

شمارگان

: ۱۰۰۰ نسخه قیمت: ۸۰۰۰ تومان

شابک

: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۲۶-۸۸-۵

به نام حضرت دوست

پیشگفتار:

دین از سه راه بر رفتار انسان نسبت به جانوران تأثیر می‌گذارد: نخست تغییر ارزش و اینکه انسان چگونه جایگاه خود و دیگر جانوران را با معیار دین می‌سجد. از این دید، دین‌های ابراهیمی اگرچه حقوقی برای جانوران قائل می‌شوند، همواره جانوران را در مرتبه پایین‌تری از «وجود» نسبت به انسان‌ها قرار می‌دهند. دوم، نقش انسان در اسلام «ارزش» است و اینکه انسان‌ها چه ارزشی برای جان دیگر جانوران قایل هستند. بر خلاف فرهنگ‌های رایج در میان مسیحیان و یهودیان که بر پایه آن جانوران را آفریده خدا برای خدمت به بشر می‌دانستند، باورمندان به آیین‌های شرقی کشتار جانوران را نادرست می‌دانستند. در نهایت، دین روش برخورد انسان را نسبت به جانوران نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. سرایت و کردار دینی تعریف شده در هر آیینی، به رفتار انسان‌ها در برابر دیگر جانداران نسبت می‌دهد و چنین چیزی می‌تواند اشکالی از احترام به حقوق جانوران را نیز ایجاد کند.

اهمیت حق حیوان در فقه اسلامی تا آن جاست که شماری از فقیهان، آن را در زمره (حق الله) دانسته‌اند. قوانین حمایتی اسلام از حیوانات؛ جنبه شرعی و الزامی دارد، که می‌توان از آن‌ها تعبیر به حقوق نیز نمود، همان‌گونه که در مباحث فقهی و فقهی به آن تصریح شده است. از آنجاکه حیوانات از احترام و درک و شعور برخوردارند، این حقوق برای آن‌ها وضع گردیده است. در فقه در بیان ماهیت حق

اختلاف نظر وجود دارد؛ شیخ انصاری (ره) آن را عبارت از، نوعی سلطنت در مقابل ملکیت می‌داند و برخی از محققین، آن را مرتبه ضعیفی از ملک و نوعی از آن می‌دانند، پس حق، ملکیت و سلطنت، یک معنا دارند، گرچه حق، انحصار از هر دو است، اما در این درعین حال برخی حق را امری اعتباری و مخصوص می‌دانند که برای آن به تناسب هر موردی، اثر ویژه‌ای است. از ویژگی‌های حق در میان انسان‌ها، آن است که قابل اثبات و انتقال باشد و اگر قابل اسقاط و انتقال نباشد به آن حکم می‌کنند. روش استدلال در باره حیوان، قایل اسقاط بودن معنا ندارد، اما باید گفت همین قابل اسقاط بودن حکم، وضعیت آن را دشوارتر می‌کند؛ زیرا تنها راه خروج از عهده آن، رعایت حقوق آن‌ها باشد و اگر در انسان‌ها بتوان با جلب رضایت صاحب حق، از عمل به آن‌ها سزاوارتر بود، از عهده تکلیف آن، شانه خالی کرد، اما در حیوانات به علت قابل اسقاط نبودن حق در مقام عمل، موظف است به آن احکام ملتزم شده و بر اساس آن عمل کند.

علاوه بر آن، براساس نظر برخی، حق و حکم در طبیعت تفاوتی نداشته و هم از امور اعتباری می‌باشند که قوام آن دو به قانون‌گذاری اربع مقدس است و همه آن‌ها حکمی شرعی به حساب می‌آیند، هرچند از حیث آثار و یا اسقاط بودن یا نبودن و غیر آن - مختلف می‌باشند اما این فرق تفاوت اساسی را ایجاد نمی‌کند و انسان‌ها وظیفه دارند به آن‌ها عمل کرده و بر مدار آن رفتار کنند. اگرچه احکام مربوط به حیوانات که در متون فقهی وجود دارد حق بنامیم یا خیر، در مقصود اصلی که اثبات چتر حمایتی اسلام از حیوانات و جلوگیری از آزار و

اذیت آن‌ها است، فرقی نمی‌کند. آنچه امروز در ادبیات دنیا در این باره متداول شده است این می‌باشد، که از همین قوانین حمایت از حیوانات، تعبیر به حقوق می‌کند و به دنبال وضع قوانین حمایتی در کشورها می‌باشند، در این کتاب به روشنی اثبات می‌شود که همان قوانین حمایتی، بلکه بسیار کامل تر از آن، در اسلام وجود دارد.

حیوانات همچون انسان از منزلت و جایگاهی خاص برخوردار هستند که از یک سو خداوند و واجب و دعای آن‌ها را پذیرفته و به واسطه وجود آن‌ها، کيفر رفتار زشت انسان‌ها را به تأخیر می‌اندازد و از سوی دیگر، انسان نیز موظف به حفظ و رعایت حرمت آن‌ها است. آنچه که پیامبر گرامی (ص) حیوانات را شایسته سلام دادن می‌داند.

حیوانات و حقوق آن‌ها نه تنها مورد توجه پیامبر گرامی و امامان معصوم (ع) بوده است، بلکه اسلام تنها دین الهی است که حمایت از حیوانات در خاستگاه خود کرده، حرم الهی را منطقه ای امن برای حیوانات اعلام کرده، که نه تنها آزار و اذیت حیوانات در آن منطقه جایز نیست، بلکه شکا و اذیت کردن حیوانات، رم دادن حیوانات،... را هم در آنجا حرام اعلام کرده است.

همچنین یکی از کاربردهای نیکوی وقف که از دیر باز مورد تأکید اسلام و توجه مسلمانان بوده، وقف برای تأمین آذوقه حیوانات است. نمونه‌های از این سلفه در سراسر جهان دیده می‌شود. وقف نامه‌هایی که هم‌اکنون در آرشیو اسناد آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود به خوبی می‌توان یافت.

این نوشتار در پی ارائه مجموعه حقوق حیوان می‌باشد، تا توجه‌ی بیشتری را به عمق و غنای فقه اسلامی جلب نماید و در واقع به دنبال طرح بحث به صورت مبسوط و استدلالی و تحلیل همه نظریات نیست، هرچند همین مقدار نیز گویای جهت علمی مباحث می‌باشد. بدین منظور در هر مسئله‌ای به چند کتاب فقهی اکتفا کرده و از طرح موضوع به صورت تفصیلی با درج نظریات همه فقها و اختلاف دیدگاه‌ها پرهیز می‌کند و تنها با اشاره‌ای مختصر از آنها می‌گذرد. در چند مورد بیشتر موارد در احکام یاد شده اختلاف نظری میان فقها نمی‌باشد.

هدف غایی این کتاب ارائهٔ مبنای میان انسان، خویش و طبیعت است و رسیدن به فهم مشترک در مورد مابین حقوق حیوانات می‌باشد.
مطالب این کتاب در سه فصل بررسی شده است:

فصل اول در برگیرنده مفاهیم و مقدمه می‌باشد در بخش اول آن ضمن مشخص کردن موضوع و اهداف پژوهش، تاریخچه‌ای مختصر از بحث طرح شده درباره حقوق حیوانات بیان می‌شود. در بخش دوم مفهوم شناسی واژه حقوق حیوانات و فلسفه‌ی آن مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم، منابع و مبانی حقوق حیوانات است و شامل چهار بخش است - منابع حقوق حیوانات ۱- مبانی حقوق حیوانات. در این فصل سعی شده مباحث مطرح شده از جنبه‌های فقهی، اخلاقی و فلسفی دیده شود.

در فصل سوم به کنکاش و طرح موضوع انواع حقوق حیوانات در فقه اسلامی پرداخته می‌شود. گفتار اول آن، حقوق مادی و گفتار دوم، حقوق معنوی است. البته هدف از این جداسازی و تقسیم بندی صرفاً برای بررسی دقیقتر موضوع می‌باشد. در پایات ضمن سپاس و حمد خداوند، از زحمات بی دریغ سه پاره ی وجودم، پدر، مادر و همسر عزیزم تشکر و قدردانی می‌کنم.

فاطمه عرب احمدی زمستان ۱۳۹۲

«خداوند تو چگونه زیستن را به من بیاموز

چگونه دین را بخوانم و چگونه آموخت. ...»

زنده یاد کربلا الشریعتی

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۱۶.....	بخش اول: کلیات طرح
۱۶.....	بیان مسئله
۱۷.....	اهمیت موضوع و انگیزش انتخاب آن
۱۸.....	بخش دوم: مفاهیم و تعاریف
۱۸.....	تعریف حق
۱۹.....	حق
۲۲.....	حقوق حیوانات
۲۳.....	حق حیوانات
۲۶.....	تعریف حقوق حیوانات
۲۶.....	ارکان تعریف مذکور
۲۶.....	اهمیت حقوق حیوانات
۲۷.....	فلسفه حقوق حیوانات

فصل دوم: منابع و مبانی حقوق حیوانات

۳۴.....	بخش اول : منابع حقوق حیوانات
۳۴.....	منابع
۳۴.....	قرآن
۳۵.....	سنت

۳۵	اجماع
۳۶	عقل و قیاس
۳۸	حیوانات در قرآن کریم
۴۵	حیوانات در سنت
۴۹	حقوق حیوانات در عقل و اجماع
۵۲	بخش دوم: مبانی حقوق حیوانات
۵۲	درک خال و پروانه
۵۳	درک رزاقیت الهی
۵۵	درک مسائل غیر مادی
۵۶	درک جنسیت
۵۸	درک معیشت
۵۹	فصل سوم: حقوق حیوانات در فقه اسلامی
۶۰	مقدمه
۶۶	بخش اول: حقوق مادی حیوانات
۶۶	حق حیات
۶۹	حق آزادی
۷۰	حق تکامل و تولید مثل
۷۱	حق تولید مثل
۷۳	حق نفقه

۷۶	حق تغذیه
۸۳	حق مسکن
۸۷	مشخصات مسکن مناسب و سالم
۸۸	حق بهداشت
۸۹	تامین بهداشت
۹۲	حق بهداشت و درمان رایگان حیوان وحشی
۹۳	هزینه درمان
۹۵	حدود بهره‌وری از حیوانات
۹۷	نوع بهره‌وری از خود
۹۸	اصول بهره‌وری
۱۰۲	بهره‌گیری انسان از حیوان
۱۰۲	بهره‌گیری در حمل و نقل
۱۰۳	مدارا و رعایت عدالت در بهره‌برداری از حیوان
۱۰۴	رعایت توان حیوان در پیمودن مسیر
۱۰۴	بهره‌وری و توان حیوانات
۱۰۷	جابه‌جا کردن بار
۱۰۹	رعایت حال حیوان در کهنسالی
۱۱۰	نهی از آزار و اذیت و حق قصاص
۱۲۰	حق دبه

۱۲۳	تفاوت دبه حیوان اهلی و وحشی
۱۲۳	ضرورت شناسایی حق دبه حیوانات وحشی
۱۲۵	بخش دوم: حقوق معنوی حیوانات
۱۲۵	ملاحظات روانی
۱۲۶	مفویت احساس امنیت
۱۲۷	دست اندازی نکردن به حريم پرندگان
۱۲۸	پرهیز از شر و شباهت
۱۲۹	کاهش اضطراب و تقویت آرامش
۱۳۱	احترام کلامی به حیوانات منع توهین و لعن آنها
۱۳۲	ممنوعیت توهین و لعن حیوان
۱۳۴	منع بهره کشی جنسی
۱۳۵	جهات اهمیت منع بهره کشی جنسی از حیوان
۱۳۶	حکم روابط جنسی انسان و حیوان
۱۳۸	ممنوعیت ایجاد منازعه
۱۴۱	منع صدمه رساندن به حیوانات (محدودیت بازی با حیوانات)
۱۴۳	نهی مسابقاتی که منافی حقوق حیوانات باشند
۱۴۵	حق ذبح بدون آزار و مشروع
۱۴۷	آداب ذبح (حق ذبح بدون آزار و مشروع)
۱۴۸	نکشتن (ذبح) حیوانات در برابر هم

۱۴۸	تیزنکردن چاقو در برابر حیوان
۱۴۹	با ملایمت بردن حیوان به کشتارگاه (رفق)
۱۴۹	نکشتن حیوان توسط پرورش دهنده او
۱۵۰	جمع بندی
۱۵۱	محدودیت صید و شکار و منع تجارت و قاچاق حیوان وحشی
۱۵۱	حواشکار و صید در اسلام
۱۵۴	فلسفه تحریم صید در حال احرام
۱۵۵	جهت اهمیت صید شکار، حیوان وحشی و قاچاق اجزای آن
۱۵۶	سخن پایانی
۱۵۷	فهرست منابع و مآخذ

فصل اول

کلیات و مفاهیم

بخش اول: کلیات طرح

۱-۱-۱ بیان مسئله

انسان به عنوان اشرف مخلوقات در تمام ادیان آسمانی، از کرامت خاصی برخوردار است و حقوق و تکالیف زیادی دارد. سالهاست که جوامع مختلف به تدوین قوانین از جنبه‌های مختلف حقوق انسانی پرداخته و هر روز مطالبی جدید به آن افزوده می‌شود؛ حقوق کودکان، حقوق زنان، حقوق کارگران و ...

امروزه توجه جامع به این مسأله جلب شده است که فقط انسانها از حقوق مختلف برخوردار نیستند، به تمام آنچه روی زمین وجود دارد مانند کوهها، دریاها، حیوانات و گیاهان نیز دارای حقوقی می‌باشند. انسان تمام مخلوقات را زیر سیطره خود دارد و از آنها به نفع خود بهره‌برداری می‌کند؛ ولی آیا این تصرفات هیچ حد و حصری در قوانین مذهبی و اخلاقی ندارد و دولت انسان برای هر نوع انتفاعی باز گذاشته شده است؟

این پژوهش به بررسی حقوق حیوانات و حد مجاز تصرفات تسلط انسان بر حیوانات از دیدگاه قوانین اسلام و ایران پرداخته، سعی می‌کند تا فقیه را تا حد ممکن روشن سازد. آنچه از اسلام آمده تنها قطره‌ای از دریاست و به هیچ‌گاه شگفتی است که اسلام هزار و چهار صد سال پیش با لطافت و دقت به این مسأله پرداخته در حالی که انجمن‌های حمایت از حیوانات سراسر دنیا چند سالی پیش نیست که به این